

Äldreomsorg i KPI

För diskussion

KPI-nämnden uppmanade prisenheten på föregående möte att fortsätta arbetet med att utreda inkomstvariabeln. Denna pm redovisar en föreslagen beräkning för äldreomsorg med ny definierad variabel för inkomst (avgiftsutrymme). Prisenheten avser att implementera ett index för äldreomsorg i KPI år 2017. Beräkningen avser gälla även HIKP.

INNEHÅLL

ÄLDREOMSORG I KPI	1
1 BAKGRUND	2
2 SYFTE	2
3 MODELL OCH BERÄKNINGSFÖRLAG	2
3.1 MODELL.....	2
3.2 NUVARANDE BERÄKNING AV ÄLDREOMSORGSINDEX I HIKP.....	3
3.3 BERÄKNING AV ÄLDREOMSORGSINDEX ENLIGT DET NYA FÖRSLAGET.....	4
4 DATAUNDERLAG	4
4.1 INDEXFAKTOR FÖR INKOMSTERNAS UTVECKLING.....	4
4.2 INDEXFAKTORN FÖR TAXORNAS UTVECKLING.....	5
5 BERÄKNINGSRESULTAT	6
5.1 SLUTSATS.....	7
6 REFERENSER	8
APPENDIX	9
A1: DEFINITION COICOP 12.4.0 SOCIAL PROTECTION.....	9
A2: ÄLDREOMSORG TAXOR 2015.....	10
A3: GÄLLANDE REGELVERK.....	12
A4: TERMER OCH BEGREPP.....	14
A5 EN KORT BESKRIVNING AV TJÄNSTER SOM INGÅR I FASIT OCH SÖS UNDERLAG.....	16

1 Bakgrund

KPI-nämnden har beslutat att barn- och äldreomsorg i princip ska införas i KPI¹ (2004, sammanträde nr 224). Barnomsorg infördes redan 2006 i KPI. Prisenheten beräknar för närvarande ett index för äldreomsorg som ingår endast i HIKP.

KPI-nämnden beslutade vidare att en inkomstexogen ansats ska tillämpas vid kommande täckning i KPI av produkter med inkomstrelaterade taxor (inkomstberoende priser), såsom barnomsorg och äldreomsorg² (2005, sammanträde nr 227). Beslutet innebär att indexberäkningarna ska följa de priser som konsumenterna faktiskt betalar.

KPI-nämnden har föreslagit att prisenheten ska utreda vidare den föreslagna inkomstvariabel inkomstutrymme som indexkonstruktion (2016, sammanträde, nr 254).

Vid KPI-nämndens sammanträde i maj 2016 uppmanade nämnden prisenheten att fortsätta utvecklingsarbetet med äldreomsorgsindex. Det som i praktiken återstår att utreda vidare var inkomstvariabeln³.

2 Syfte

Prisenheten avser att implementera ett index för äldreomsorg i KPI år 2017. En ny beräkning ska användas även i HIKP.

I en tidigare pm. föreslog prisenheten⁴ att avgiftsutrymmet skulle användas som inkomstvariabel i indexberäkningen för äldreomsorg. I denna pm presenterar prisenheten en beräkningsmodell och preliminära resultat där den nya inkomstvariabel används.

3 Modell och beräkningsförslag

3.1 Modell⁵

I Modellen antas en inkomstexogen ansats som beslutades av KPI-nämnden redan 2005 för produkter med inkomstrelaterade taxor. Priserna avser vad konsumenterna faktiskt betalar. I detta fall är priserna taxor och avgifter för äldreomsorgtjänster.

Index för äldreomsorg beräknas i HIKP enligt en inkomstexogen ansats.

En generell utgångspunkt i indexberäkningen för äldreomsorg (vad avser behandling av inkomstberoendet), är att beräkningen svarar mot index formelns kvot av medelpriser (Dutot-index). Detta är i linje med KPI-nämndens tidigare beslut (2003, protokoll nr 221). Där fastslogs att denna formel ska användas för vissa kommunala taxor där egentlig konkurrens saknas. Delindex för äldreomsorg beräknas som en produkt av två faktorer enligt följande:

¹ Sjögren. I, Barn- och äldreomsorg - aktualisering av frågan om ett införande av områdena i KPI, pm., 2004-09-20: (ii) Ribe. M, Operativa formler för barnomsorgsindex, pm., 2004-09-20.

² Ribe. I, Förslag till val av ansats för inkomstrelaterade taxor, pm., 2005-09-07.

³ Protokoll över KPI-nämndens sammanträde nr 254.

⁴ Arellano, Angélica. Äldreomsorg i KPI. Underlag till KPI-nämnd 2016-05-12 sammanträde nr 254.

⁵ Lundin. O. Äldreomsorg. Underlag till KPI-nämnd 2008-09-17, sammanträde nr 236.

$$(1) \quad I_{01} = I_{01}^T \cdot I_{01}^J,$$

Där vardera faktorn i sig är ett indextal. Första faktorn I_{01}^T är ett indextal för taxeändringar och ej beroende av inkomst. Den andra faktorn I_{01}^J är ett indextal för inkomständringars inverkan på priset.

Faktorn I_{01}^J beräknas månatligen som en potens av ett inkomstindex, så att (1) antar formen

$$(2) \quad I_{01} = I_{01}^T \cdot (J_{01})^D,$$

där J_{01} är ett inkomstindex för individer i relevanta åldrar (i praktiken pensionärer). D är ett skattat tal, normalt mellan 0 och 1, som uttrycker i vilken proportion en relativ inkomstförändring ger en relativ prisförändring. Talet D antas vara relativt trögrörligt varför det skattas intermittent.

3.2 Nuvarande beräkning av äldreomsorgsindex i HIKP⁶

Länken till index för äldreomsorg i HIKP avser prisutvecklingen från december år t-1 (prisbasperioden) till aktuell månad år t. Indexlänketallet beräknas som produkten av två faktorer enligt formel (2): ett indextal för taxornas (priser) utveckling och ett indextal för inverkan på inkomsternas utveckling. Dessa två faktorer beräknas enligt följande:

- 1) Faktorn (indextalet) för taxornas utveckling beräknas som kvoten mellan två totala avgiftsbelopp (för äldreomsorg). Beräkningen görs med hjälp av FASIT⁷-simuleringsmodell avseende kommunernas äldreomsorgstaxor, för aktuell månad år t respektive december år t-1.
 - Indextalet beräknas som kvoten mellan två totala avgiftsbelopp för hemtjänst⁸ inom ordinärt-och permanent särskilt boende där trygghetslarm ingår. Och där inkomster och övriga variabler hålls konstanta. Endast hemtjänsttagarnas avgifter har värden för två år.
- 2) Faktorn (indextalet) för inverkan på inkomsternas utveckling beräknas som kvadratroten ur kvoten mellan prisbasbeloppen för år t respektive t-1.

Användningen av kvadratrot i punkt 2) ovan motiveras med att taxornas konstruktion medför att inkomständringar inte slår proportionellt på avgifterna. Utslaget blir svagare. En analogi kan delvis göras med de inkomstrelaterade taxorna för barnomsorg, där kvadratroten ur inkomstutvecklingen visat sig stämma relativt väl (stabil) med genomslaget på avgifterna. Detta har testats empiriskt med FASIT-simuleringar.

FASIT underlag har hittills inte tillämpats för skattningen av talet D för äldreomsorgsindex.

⁶ Arellano A. Äldreomsorg i KPI – information om en pågående utredning. Underlag till KPI-nämnd 2015-05-18. Sammanträde Nr 252.

⁷ FASIT står för ”Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomst och transfereringar”.

⁸ För Se appendix 4 Termer och begrepp.

I nästa avsnitt redovisas förslaget som presenterades i KPI nämnds sammanträde Nr 254⁹, nämligen att implementera avgiftutrymme istället för prisbasbeloppet som inkomstvariabeln. Det är ett nytt indextal för inverkan på inkomsternas utveckling och ett nytt beräkningsunderlag för talet D istället för den skattning som idag tillämpas. I kapitel 4 presenteras definitionen avgiftutrymme och dess dataunderlag.

3.3 Beräkning av äldreomsorgsindex enligt det nya förslaget¹⁰

Faktorn (indextalet) för taxornas utveckling beräknas som tidigare, det vill säga kvoten mellan två totala avgiftsbelopp (för äldreomsorg) där inkomsterna och antal hemtjänsttagare hålls konstant.

Den föreslagna inkomstvariabel är avgiftutrymme¹¹ syftar till att fånga upp enbart inkomstförändring:

- Vägt medelvärde av avgiftutrymmet fördelat efter åldersklass (från år 65+). Inkomstvariabeln som ingår i avgiftutrymmet avser hushållsinkomst i respektive åldersklass. Åldersklassfördelningen utgår från hushållsföreståndarens ålder. Hushållsföreståndaren är den som har högst inkomst i hushållet och i denna beräkning antas vara hemtjänsttagaren.

Talet D uttrycker i vilken proportion en relativ inkomstförändring ger en relativ prisförändring. Det nya förslaget innebär att talet D kan beräknas enligt följande:

- kvoten mellan genomsnittsavgiften per hemtjänsttagare i varje hushåll och genomsnitts avgiftutrymme per hemtjänsttagare i varje hushåll.

4 Dataunderlag

4.1 Indexfaktor för inkomsternas utveckling

Enligt Socialstyrelsen ska avgiftutrymmet beräknas utifrån den enskildes bruttoinkomster inklusive eventuellt bostadstillägg

minus alla skatter

minus faktisk bostadskostnad

minus förbehållsbelopp (lägst det minimibelopp som socialtjänstlagen föreskriver)

minus individuellt förbehållsbelopp (i förekommande fall)

Den fastställda lägsta nivån för minimibelopp ska tillsammans med hyra utgöra det så kallade *förbehållsbeloppet*¹². Förbehållsbelopp är det belopp som ska finnas kvar för personliga utgifter och ska vara en procentsats av prisbasbeloppet.

I FASIT:s beräkningar av avgiftutrymmet tillämpas samma definition som Socialstyrelsen. Inkomstvariabeln som ingår i FASIT avgiftutrymme är hushållsinkomsten för åldersgruppen 65+.

Underlaget är baserat på ett urval av 25 654 hushåll, uppräknat till en total av 276 453 hushåll.

⁹ Arellano A, Äldreomsorg i KPI 2016-05-12. Sammanträde Nr 254.

¹⁰ Arellano A. Äldreomsorg i KPI – information om en pågående utredning. Underlag till KPI-nämnd 2015-05-18, möte nr 252.

¹¹ Socialstyrelsens definition av avgiftutrymme se följande länk:

<http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/avgiftieraldre-ochhandikappoms1>

¹² Se appendix A3 Gällande regelverk .

Tabellen nedan visar att andel hushåll med hemtjänst jämfört med totala antalet individer som är 65+ är 19 %. Avgiftsandel i avgiftsutrymme ser stabilt ut för de tre redovisade åren. Hushållen är uppdelade i åtta åldersklasser på en femårsintervall. Åldersklasserna har konstruerats utifrån den s.k. hushållsföreståndaren. Hushållsföreståndaren är den person som har högst inkomst i hushållsgruppen och i denna beräkning antas vara hemtjänsttagaren.

Tabell 1. Avgiftsutrymme och avgift per år efter åldersgrupper, 2014-2016

Åldersgrupp	Avgiftsutrymme kr/år		Antal hushåll		Totalt i befolkningen 65+	Andel hushåll av totbefolkning m hemtjänst	Avgift/avgiftutrym	
	hushållsförest	per hemtjtagare	per hemtjtagare	i urvalet				uppräknat
den m högst inkomst i hushållet-medelvärde		i hushållet-medelvärde						
År 2014								
65-		64 783	9 597	25 654	274 307	1 444 900	0,19	0,148
65-69		63 910	8 051	1 367	14 359	402 026	0,04	0,126
70-74		61 591	8 661	2 242	23 167	321 774	0,07	0,141
75-79		66 432	9 189	3 399	35 131	245 759	0,14	0,138
80-84		60 430	9 407	5 390	56 763	205 162	0,28	0,156
85-89		64 363	9 791	6 646	72 603	158 831	0,46	0,152
90-94		66 677	10 230	4 964	54 218	86 325	0,63	0,153
95-99		76 817	10 803	1 432	15 576	21 690	0,72	0,141
100-		71 285	10 363	214	2 491	3 334	0,75	0,145
År 2015								
65-		66 084	9 796	25 654	275 430	1 462 990	0,19	0,148
65-69		65 641	8 225	1 367	14 162	395 031	0,04	0,125
70-74		62 689	8 841	2 242	24 380	340 623	0,07	0,141
75-79		67 299	9 314	3 399	35 779	251 808	0,14	0,138
80-84		62 083	9 645	5 390	56 368	204 480	0,28	0,155
85-89		65 651	9 994	6 646	72 743	159 687	0,46	0,152
90-94		68 076	10 471	4 964	54 033	86 373	0,63	0,154
95-99		77 730	10 994	1 432	15 482	21 652	0,72	0,141
År 2016								
65-		70 778	10 081	25 654	276 453	1 476 990	0,19	0,142
65-69		70 011	8 391	1 367	13 821	384 588	0,04	0,120
70-74		67 286	9 149	2 242	25 457	357 557	0,07	0,136
75-79		71 662	9 545	3 399	36 440	258 266	0,14	0,133
80-84		67 370	9 974	5 390	56 619	206 185	0,27	0,148
85-89		70 616	10 310	6 646	72 661	159 837	0,45	0,146
90-94		72 593	10 761	4 964	53 661	85 842	0,63	0,148
95-99		81 429	11 217	1 432	15 330	21 418	0,72	0,138
100-		75 353	10 906	214	2 464	3 296	0,75	0,145

Källa: FASIT

Indexfaktorn för inkomstutveckling beräknas som ett vägt medelvärde där vikterna utgörs av hemtjänsttagarna uppdelad per åldersklass (se avsnitt 3.3)

$$I_{t-1}^t = \left(\frac{\sum_i n_i A_i^t}{\sum_i n_i A_i^{t-1}} \right),$$

n är antal hushållsföreståndare i urvalet

i är åldersklasser i urvalet för respektive år t och år $t-1$

A_t är avgiftsutrymme för år t och A_{t-1} är avgiftsutrymme för år $t-1$.

4.2 Indexfaktorn för taxornas utveckling

Enheten för offentlig ekonomi (NR/OEM) ansvarar för insamlingen av alla uppgifter från alla kommuners *taxor och avgifter för Hemtjänst*¹³. Detta görs via enkätundersökning en

¹³ Se appendix A2 Äldreomsorgstaxor 2015.

gång om året. Insamlingen avser kommunernas faktiska taxor och avgifter¹⁴ (inte individuppgifter).

I FASIT och i den nuvarande beräkningsunderlag ingår två huvudtjänster¹⁵: *hemtjänst i Ordinärt boende* och *hemtjänst i Permanent boende*¹⁶, i båda tjänsterna ingår *trygghetslarm*.

Insamlingen avser samtliga tre taxetyper som debiteras per månad eller per insats:

- timtaxa,
- nivåtaxa- fast avgift (antal timmar)
- och procentuell avgift utifrån hemtjänsttagarens inkomst

Socialstyrelsen (SoS) tillhandahåller FASIT med ett urval av individuppgifter om de som brukar Hemtjänst inom Ordinärt- och Permanent boende där trygghetslarm ingår.

Följande variabler ingår i SoS leverans av individuppgifter:

- brukarens boendeform
- om brukaren haft biståndsbeslut
- antal beviljade hemtjänsttimmar
- och om trygghetslarm ingår i biståndsbeslutet

Dessa individuppgifter läggs i ett urval i FASIT som kallas STAR¹⁷ (Statistiskt Analysregister). FASIT beräknar varje hemtjänsttagares enskilda avgift oavsett boendeform.

STAR:s underlag skickas till SoS som lägger på hemtjänstuppgifterna på individnivå som därefter skickas underlaget tillbaka till SCB. Detta sker en gång om året.

Som sista steg inför leveransen till prisenheten summeras avgifterna och räknas upp till totalnivå. En jämförelse görs mellan årets totala avgift och föregående års totala avgift där alla inkomster och övriga variabler hålls konstanta. Endast hemtjänsttagarnas avgifter har värden från två år. Således får man fram taxeförändringen mellan två år utan påverkan från något annan variabel.

Avgifterna får sammanlagt uppgå till högst en tolfedel av 0,48 gånger prisbasbeloppet¹⁸. Detta oavsett hur mycket dessa tjänster utnyttjas. För år 2015 innebar det att den maximala avgiften blev 1 780 kronor per månad.

5 Beräkningsresultat

En tabell med resultat för den nuvarande beräkning i HIKP visas nedan följt av en tabell med preliminära resultat där den nya beräkningen tillämpats.

¹⁴ Se appendix A3 Gällande regelverk.

¹⁵ Se appendix A5 för närmare beskrivning av tjänsterna omfattning och om vad som ingår i den nuvarande beräkningsunderlag.

¹⁶ Se appendix A4 Termer och begrepp

¹⁷ STAR bygger på SCB:s inkomst- och taxeringsregister och omfattar ca 1,9 miljoner individer och har ca 1000 variabler som innehåller information om individernas och hushållens inkomster, avdrag, boendekostnader, sysselsättning m.m.

¹⁸ Se appendix 3 Gällande regelverk

Äldreomsorgindex räknas som en produkt av indexfaktorn för inkomstutveckling och indexfaktorn för taxornas utveckling enligt formel (2) i avsnitt 3.1.

Äldreomsorgindex i HIKP enligt beräkningsmetoden beskriven i avsnitt 3.2

Talet D=ε	Index för inkomsternas utveckling		Index för taxornas utveckling		Index		Länkad till dec. 2015
	År 2015	År 2016	År 2015	År 2016	År 2015	År 2016	År 2016
0,5	100,113	99,775	100,6	99,6971	100,713	99,473	98,768

Äldreomsorgindex enligt det nya förslaget beskriven i avsnitt 3.3

Talet D=ε	Index för inkomsternas utveckling		Index för taxornas utveckling		Index		Länkad till dec. 2015
	År 2015	År 2016	År 2015	År 2016	År 2015	År 2016	År 2016
0,148	100,301	101,033	100,6	99,6971	100,902	100,727	99,826

Beräkningen görs med ett vägt medelvärde av inkomsterna hos de olika åldersklasserna.

Indextalet för taxornas utveckling beräknas som kvoten mellan två totala avgiftsbelopp för hemtjänst för ordinärt- och permanent boende där trygghetslarm ingår och där inkomster och övriga variabler hålls konstanta. Endast hemtjänsttagarnas avgifter har värden för två år. Beräkningen görs med hjälp av FASIT -simuleringsmodell avseende kommunernas äldreomsorgstaxor, för aktuell månad år t respektive december år t-1.

Talet D beräknas som kvoten mellan genomsnittsavgiften per hemtjänsttagare i varje hushåll och genomsnittet avgiftsutrymme per hemtjänsttagare i varje hushåll. Talet D beräknas till cirka 0,15. Utfallet beror bland annat på att hemtjänsttagarna uppnår maxtaxa efter ett fåtal hemtjänsttimmar oavsett inkomsterna och att förbehållsbeloppet dämpar inkomstökningen för dem som har små resurser. Det betyder att inkomständringar endast får ett begränsat genomslag. I den nuvarande beräkningen antas en elasticitet på 0,5.

5.1 Slutsats

Den nya beräkningsmetoden bedöms vara en förbättring jämfört med nuvarande metod som i dagsläget används endast i HIKP. Ett bättre underlag för inkomstvariabel används i den nya metoden och en direkt skattning görs av talet D, vilket resulterar i rimliga resultat.

6 Referenser

Arellano, A. "Äldreomsorg i KPI". Underlag till KPI-nämnd 2016-05-12.

Arellano, A. "Äldreomsorg i KPI – information om en pågående utredning". Underlag till KPI-nämnd 2015-05-18.

Lundin, O. "Äldreomsorg". Underlag till KPI-nämnd 2008-09-17

Ribe, M. "Treatment of Income-Dependent Prices in a CPI". Statistic Sweden. Paper presented in *Proceedings of the Measurement of Inflation Conference*, Cardiff, UK, August-September 1999, pp 434-440

Ribe, M. "Förslag till val av ansats för inkomstrelaterade taxor", Underlag till KPI-nämnden 2005-09-07.

Ribe, M. "Operativa formler för barnomsorgsindex". Underlag till KPI-nämnd 2004-09-20.

Sjögren, I. "Barn- och äldreomsorg - aktualisering av frågan om ett införande av områdena i KPI", Underlag till KPI-nämnden, 2004-09-20.

Socialstyrelsen. "Avgifter inom äldreomsorgen. Kartläggning och analys av kommunernas avgiftssystem". December 2014.
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-5-9>

Socialstyrelsen. "Äldre och personer med funktionsnedsättning – regiform år 2014". Publiceringsår 2015.
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-3-8>

SCB. "Äldreomsorgstaxor 2015"
<http://www.scb.se/Statistik/HE/HE0000/2015A01/Aldreomsorgstaxor-2015.pdf>

Eurostat. "Compendium of HICP. Reference documents". December 2001.
<http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcs.asp?Cl=5&Lg=1&Co=12.4.0>

Socialstyrelsen individdatabas för äldreomsorg.
<http://www.socialstyrelsen.se/statistik/statistikdatabas/aldreomsorg>

Appendix

A1: Definition COICOP 12.4.0 Social protection

FN¹⁹

12.4.0 Social protection

Such services include residential care, home help, day care and rehabilitation. More specifically, this class covers payments by households for:

- Retirement homes for elderly persons, residences for disabled persons, rehabilitation centres providing long-term support for patients rather than health care and rehabilitative therapy, schools for disabled persons where the main aim is to help students overcome their disability,
- help to maintain elderly and disabled persons at home (home-cleaning services, meal programmes, day-care centres, day-care services and holiday-care services),
- wet-nurses, crèches, play schools and other child-minding facilities,
- counselling, guidance, arbitration, fostering and adoption services for families.

Compendium of HICP reference documents (2/2001/B/5)

12.4.0 Social protection (S) (*)

Such services include residential care, home help, day care and rehabilitation. More specifically, this class covers payments by households for:

- retirement homes for elderly persons, residences for disabled persons, rehabilitation centres providing long-term support for patients rather than health care and rehabilitative therapy, schools for disabled persons where the main aim is to help students overcome their disability,
- help to maintain elderly and disabled persons at home (home-cleaning services, meal programmes, day-care centres, day-care services and holiday-care services),
- wet-nurses, crèches, play schools and other child-minding facilities,
- counselling, guidance, arbitration, fostering and adoption services for families

¹⁹ <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcs.asp?Cl=5&Lg=1&Co=12.4.0>

A2: Äldreomsorg taxor 2015²⁰

Allmänt

I juli 2002 trädde nya bestämmelser i socialtjänstlagen ikraft om avgifter inom äldre- och handikappomsorg. Tidigare hade kommunerna stor frihet att själva bestämma typ av taxsystem, nivån på avgifterna och hur den enskildes avgiftsgrundande inkomst skulle beräknas. De nya bestämmelserna innebär att det skulle finnas ett *högkostnadsskydd* i form av en högsta avgift (ofta kallat maxtaxa) för hemtjänst, dagverksamhet och kommunal hälso- och sjukvård. Varje kommun fastställer avgiften utifrån insatsstagarens inkomst efter avdrag för boendekostnad och personliga utgifter. Detta kallas *avgiftsutrymme* och avgiften får aldrig bli större än vad avgiftsutrymmet tillåter.

Förbehållsbeloppet är det belopp som skall finnas kvar för personliga utgifter när skatt, bostadskostnad och hemtjänstavgift är betalda. Förbehållsbeloppet är en procentsats av prisbasbeloppet. Minimnivån är 1,3546 gånger prisbasbeloppet för ensamstående och 1,1446 gånger för sammanboende. Om hemtjänsttagaren tillhandahåller något gratis från kommunen kan förbehållsbeloppet sänkas. Om däremot t.ex. matkostnaden är hög kan förbehållsbeloppet höjas.

Taxekonstruktioner:

Maxtaxa – Avgiften får vara maximalt 48 % av prisbasbeloppet. Kommunerna kan beräkna taxan på olika sätt:

Fast avgift – brukaren betalar en fast avgift beroende på inkomst/insats ofta indelad i nivåer efter insatsens omfattning. Kommunen bestämmer själv vad som skall ingå i respektive nivå. Det är därför svårt att jämföra nivåer mellan olika kommuner.

Procentuell avgift – brukaren betalar en viss andel av inkomsten eller avgiftsutrymmet beroende på inkomst/insats, ofta indelad i nivåer efter insatsens omfattning. Kommunen bestämmer själv vad som skall ingå i respektive nivå. Därför är det svårt att jämföra nivåer mellan olika kommuner.

Timtaxa – brukaren betalar timpris och avgiften beror på antal insatstimmar

Taxan kan beräknas utifrån *prisbasbeloppet*, *nettoinkomsten*, *bruttoinkomsten* eller *avgiftsutrymmet*

Många kommuner har en fast avgift för vissa insatser som trygghetstelefon. Därutöver används någon av de tre avgiftstyperna.

²⁰ SCB NR/OEM. http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/sok/?query=%c3%a4ldreomsorg+taxor+2015

Taxor 2015

Prisbasbeloppet var 44 500 kronor år 2015. Då maxtaxan för äldreomsorgen är 48 procent av prisbasbeloppet var därför den maximala avgiften 1 780 kronor/månad. Miniminivån på förbehållsbeloppet för ensamstående var 5 023 kronor i månaden och för sammanboende 4 245 kronor.

Timtaxa är den vanligaste taxeformen och 54 procent av alla kommuner har denna. 37 procent tillämpar fast avgift för en eller flera insatsnivåer och 9 procent har en avgift i nivåer som bygger på procent av inkomsten eller avgiftsutrymmet. Då kommunen själv bestämmer vad som skall ingå i respektive nivå är det svårt att jämföra nivåkostnaden mellan olika kommuner. Åtta kommuner tar ut hela avgiftsutrymmet upp till maximalt belopp, 1 780 kr, utan någon justering för insatsens omfång.

Den genomsnittliga timtaxan för alla kommuner är 267 kronor men skillnaden är stor mellan den lägsta och den högsta timkostnaden. Som lägst är timkostnaden 22 kronor medan den högsta är 445 kronor. En kommun har gratis omsorg. I kommuner med låg eller ingen timkostnad för omsorg finns ofta en separat timkostnad för service, som t.ex. städning, som är högre. Kostnaden för trygghetstelefon är i genomsnitt 216 kronor i månaden.

Taxorna som redovisas är för 2015 så långt som det har varit möjligt att få fram dessa.

A3: Gällande regelverk²¹

Bestämmelserna om kommunernas rätt att ta ut avgifter inom äldreomsorgen finns i 8 kap. SoL. Kommunen får ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer bland annat för hemtjänst, dagverksamhet, bostad i särskilt boende som inte upplåts genom ett hyresförhållande enligt 12 kap. jordabalken (hyreslagen) och för annan liknande social tjänst. Avgifterna får inte överskrida kommunens självkostnader (8 kap. 2 § SoL). Kommunerna får också ta ut vårdavgifter för kommunal hälso- och sjukvård enligt 26 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), HSL.

Högekostnadsskydd

Ett högekostnadsskydd gör att avgifterna för hemtjänst och dagverksamhet tillsammans med vårdavgifter för långtidssjukvård som kommunen har betalningsansvar för enligt 2 § lagen (1990:1404) om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård får uppgå till högst en tolfedel av 0,48 gånger prisbasbeloppet per månad. Detta innebär att den så kallade maxtaxan för de avgifterna är 1 776 kronor per månad för år 2014.

För bostad i särskilt boende som inte omfattas av hyreslagen gör högekostnadsskyddet att avgiften får uppgå till högst en tolfedel av 0,50 gånger pris-basbeloppet per månad (8 kap. 5 § SoL) och förordningen (2013:715) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2014.

Minimibelopp + boendekostnad = förbehållsbelopp

Det gällande regelverket om avgifter i SoL anger ett förbehållsbelopp och minimibelopp för beräkning av den enskildes avgiftsutrymme. Reglerna om förbehålls- och minimibelopp finns i 8 kap. 6-8 §§ SoL. Bestämmelserna om förbehållsbelopp innebär att avgifterna för hemtjänst och dagverksamhet, vårdavgifter för långtidssjukvård och avgifterna för bostad i särskilt boende inte får uppgå till ett så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel av sitt avgiftsunderlag för sina personliga behov och andra normala levnadsomkostnader. När avgifterna fastställs ska kommunen också försäkra sig om att den enskildes make, maka eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

Förbehållsbeloppet innefattar den faktiska boendekostnaden samt minimibelopp för övriga levnadsomkostnader. Minimibeloppet ska täcka normalkostnader för livsmedel, kläder, skor, fritid, hygien, dagstidning, telefon, radio- och TV-avgift, hemförsäkring, öppen hälso- och sjukvård, tandvård, hushållsel, förbrukningsvaror, resor, möbler, husgeråd och läkemedel. Om boendekostnaden utgörs av en avgift för bostad i särskilt boende ska det inte göras något förbehåll för den avgiften.

²¹ <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-5-9>
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-4-56>

Även minimibeloppets styrs av prisbasbeloppet. För ensamstående ska minimibeloppet per månad vara lägst en tolfedel av 1,3546 gånger prisbasbeloppet. För var och en av sammanlevande makar och sambor ska minimibeloppet per månad vara lägst 1,1446 gånger prisbasbeloppet. År 2014 är därför minimibeloppet 5 012 kronor för ensamstående och 4235 kronor per make för makar.

Höjning och sänkning av minimibeloppet

Om en enskild omsorgstagare på grund av särskilda omständigheter varaktigt behöver ett inte oväsentligt högre belopp än det lagstadgade minimibeloppet, ska kommunen höja minimibeloppet i skälig omfattning. Minimibeloppet får också minskas i skälig omfattning om den enskilde inte har en kostnad för en sådan post som minimibeloppet ska täcka till följd av att kostnaden ingår i avgiften för hemtjänst och dagverksamhet, att kostnaden ingår i avgiften eller hyran för bostad i särskilt boende, eller att posten tillhandahålls kostnadsfritt (8 kap. 7 § SoL).

Avgiftsberäkning

Avgiftsutrymmet, maxtaxan och kommunens avgiftssystem bestämmer den enskildes avgift. Avgiftsutrymmet beräknas utifrån den månadsinkomst den enskilde kan antas få per månad under det närmaste året. För makar ska den enskildes inkomst anses vara hälften av makarnas sammanlagda inkomster (8 kap. 4 § SoL). Avgiften bestäms sedan utifrån den enskildes avgiftsutrymme och förbehållsbelopp. Kommunens beslut om avgift för den enskilde kan överklagas till förvaltningsdomstol (16 kap. 3 § SoL).

A4: Termer och begrepp

Definitioner och ordförklaringar som förekommer i statistiken listas här alfabetiskt. Vissa begrepp har en terminologisk definition enligt Socialstyrelsens termbank (<http://app.socialstyrelsen.se/termbank>), dessa markeras med asterisk (*).

Annan kommuns regi – avser särskilt boende som drivs av annan kommun och som den egna kommunen köper platser av.

Delad bostad – alla bostäder i särskilt boende som delas med annan än maka/make/sambo/partner eller annan nära anhörig, dvs. del i lägenhet, delat flerbäddsrum etc.

Enskild regi – vård och omsorg som kommunen har det yttersta ansvaret för, men som utförs av annan än kommunen, t.ex. bolag (inkl. kommunala bolag), stiftelse eller kooperativ, på uppdrag av och mot ersättning av kommunen eller som kommunen köper platser i särskilt boende av.

Flerbäddsrum* – rum med två eller fler bäddar som delas med annan än maka/make/sambo/partner/anhörig.

Hemtjänst* – bistånd i form av service och personlig omvårdnad i den enskildes bostad eller motsvarande.

I hemtjänst begreppet ingår också avlösning av anhörigvårdare. Här avses endast individuellt biståndsprovad hemtjänst i ordinärt boende.

Kommunal regi – vård och omsorg som utförs i huvudsak av kommunalt anställd personal.

Korttidsplats* – bistånd i form av bäddplats utanför det egna boendet avsedd för tillfällig vård och omsorg dygnet runt. Boendet förenas med behandling, rehabilitering, omvårdnad, växelvård och avlösning av närstående.

Landstingets regi – avser särskilt boende som drivs av landstinget och som kommunen köper platser av.

Ordinärt boende* – boende i vanliga flerbostadshus, egna hem eller motsvarande som inte kräver individuellt biståndsbeslut.

Permanent boende – stadigvarande boende i motsats till korttidsplats.

Särskilt boende* – individuellt behovsprövat boende som ges med stöd av socialtjänstlagen.

• Särskilda boendeformer för service och omvårdnad som kommunerna, enligt 5 kap. 5 § socialtjänstlagen, ska inrätta för äldre människor som behöver särskilt stöd. Till särskilda boendeformer för service och omvårdnad hör bl.a. ålderdomshem, servicehus, gruppboenden och sjukhem.

- Bostäder med särskild service som kommunerna, enligt 5 kap.7 § socialtjänstlagen, ska inrätta för människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och som till följd avdes sa svårigheter behöver ett sådant boende.²²

²² Se Socialstyrelsen rapport ”Äldre och personer med funktionsnedsättning– regiform år 2014. Vissa kommunala insatser enligt socialtjänstlagen” Publiceringsår 2015
Se excel filen Tabeller för termer, definitioner och insats per åtgärd mm.
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-4-23>

A5 En kort beskrivning av tjänster som ingår i FASIT och SoS underlag²³

I FASIT och i den nuvarande beräkningsunderlag ingår två huvudtjänster: *hemtjänst i Ordinärt boende* och *hemtjänst i Permanent boende*²⁴, i båda tjänsterna ingår *trygghetslarm*. I hemtjänsten ingår service och omsorgsinsatser. Det nu gällande beräkningsunderlaget överensstämmer med SoS underlag och definitioner.

Alla tjänster som genomförs inom äldreomsorg är beslutprövad. I SoS register för äldreomsorg finns dryg 300 000 individer. (se nedan länken till SoS databas). SoS-databasen för Äldreomsorgstjänster har ett seriebrott från 2013 då insamlingsmetoden ändrades från en punktinsamling varje år i oktober till en månadsvis insamling.

Följande aktiviteter ingår i SoS definitioner för hemtjänst i Ordinärt boende och hemtjänst i Permanent boende men inte i det gällande beräkningsunderlag:

Korttidsboende är avsett för tillfällig vård och omsorg dygnet runt utanför det egna boendet. Boende förenats med behandling, rehabilitering, omvårdnad, växelvård och avlösning av närstående.

Dagverksamhet är aktuellt i både Ordinärt – och i Permanent särskilt boende. SoS har uppgifter om antalet individer som deltar i Dagverksamhet inom Ordinärt boende. Det är få personer som får det beviljat. Mindre förekommande är det också i Permanent särskilt boende av den enkla anledningen att de äldre är för sjuka för att delta i någon aktivitet.

Hemsjukvård: Innefattar både omsorg och sjukvård.

Dagverksamhet, korttidsboende och kommunal hälso- och sjukvård finns inte med i leveransen från SoS. Dessa delar ingår dock i maxtaxan tillsammans med hemtjänst. Därigenom blir avgiften aldrig högre än den lagstadgade maxtaxan. Majoriteten av de äldre når redan maxtaxan enbart med hemtjänsten. Detta innebär att även om FASIT skulle få tillgång till fler område inom maxtaxan skulle detta inte påverka avgiften i någon större omfattning.

Äldreomsorgstjänster och aktiviteter²⁵ som ingår i FASIT ingår också i COICOP definitioner som beräknas i HIKP²⁶.

²³ <http://www.socialstyrelsen.se/statistik/statistikdatabas/aldreomsorg>

²⁴ Se appendix A4 Termer och begrepp

²⁵ För en mer detaljerad beskrivning av tjänster och aktiviteter se appendix A4 Termer och begrepp.

²⁶ Se Appendix A1 för en detaljerad definition av COICOP 12.4.0 ”Social protection”.